

SVETI FRANJO I NJEGOVA SUBRAĆA – POMOĆNICI BOLESNIMA I ZAŠTITNICI OD BOLESTI

ST FRANCIS AND HIS BRETHREN: AIDS TO THE ILL AND GUARDIANS AGAINST DISEASES

Ante Škrobonja*

SUMMARY

This article takes a look at the guardian role of saints in Christian tradition against particular diseases, focusing on the life of St Francis of Assisi and his 13 follower saints who were remembered for their care for the ill and who became patron saints for particular diseases, including Anthony of Padua, Clare of Assisi, Ottone of Pola, Elizabeth of Hungary, Rose of Viterbo, Bernardine of Siena, Didacus, Mark of Montegallo, Joseph of Leonessa, John Joseph of the Cross, Giles Mary of Saint Joseph, Francis Mary of Camporosso, and Leopold Mandić. For each of them the article presents a brief hagiography and explains the relationship with a specific disease and how these saints became patrons.

Key words: History of medicine, 12th to 20th century, religion and medicine, patron saints, Franciscans.

UVOD

Jedan od osebujnih fenomena po kojima se kršćanstvo izdvaja od ostalih religija svakako su blaženi i sveci. To su u pravilu stvarne osobe koje su se za života istaknule kršćanskim krijepostima i umrle “na glasu svetosti” te su, osim toga, za života ili nakon smrti činili čudesa. Stoga se većini njih dodatno pripisuju i specifične protektivne sposobnosti pa ih zato kao svoje

---

* Redoviti profesor u miru Medicinskog fakulteta Sveučilišta u Rijeci. Adresa za dopisivanje: anteskrobonja@yahoo.com

zaštitnike štiju određene skupine ljudi. Među njima, oko 150 ih je prihvaćeno za zaštitnike od određenih bolesti ili pomoćnike u određenim kritičnim situacijama.

Razlozi zbog kojih je pobožni puk pojedine svece prihvatio za zaštitnike od pojedinih bolesti, vrlo su različiti. U najstarijih svetaca i mučenika najčešća je asocijacija s dijelom tijela na koji je bila usmjerena tortura, način usmrćivanja. Sv. Apolonija postat će zaštitnicom od bolesti zuba jer su joj krvnici čupali zube, sv. Agati su amputirali dojke pa je zazivaju dojilje i žene s bolestima u dojkama, sv. Erazmu su čupali crijeva pa je postao zaštitnikom trbušnih bolesti, sv. Bartlu su derali kožu, sv. Lovro je pržen na žaru... Česti su primjeri bolesti od kojih su budući sveci bolovali i uspješno im se suprotstavljali ili pak pomagali oboljelima (sv. Rok i kuga). Neki su sretno preživjeli nezgode: sv. Ivan Apostol i sv. Benedikt – trovanje, a sv. Pavao ujed zmije otrovnice, a poznate su i druge asocijacije poput onih proizišlih iz imena kao u slučaju sv. Lucije i bolesti očiju (*lux = lat. light*) ili pratećih ikonografskih simbola, poput svinje i psa uz sv. Antona Opata, koji će ovom svecu pribaviti zaštitništvo od bolesti domaćih životinja i zoonoza...[1-3].

Od skupina ljudi iz kojih se regrutiralo najviše svetaca, svakako je najviše onih koji su se za života, s više ili manje vjerojatnosti, uspješno bavili liječenjem ili čak bili liječnici kao što su apostol Luka, Aleksandar Lionski, Zinobije Sidonski, Dionizije, Panteleon, Kuzma i Damijan, Emilijan... do naših suvremenika kao što su Giuseppe Moscati, Jacques Desiré Laval i Riccardo Pampuri [4,5].

Sljedeće po brojnosti su redovničke skupine među kojima prednjače sljedbenici sv. Franje Asiškog kojima je u prigodi 800. obljetnice potvrđivanja reda posvećen ovaj prikaz.

CILJ I METODE ISTRAŽIVANJA

Cilj je prikaza izdvojiti svece zaštitnike od bolesti iz reda franjevacate uz kratku hagiografsku prezentaciju objasniti njihovu vezu s bolestima i podsjetiti na njihovo značenje u tradicionalnoj etnomedicini kršćanskoga, poglavito hrvatskog puka.

Kao i u prethodnim radovima sa sličnim temama [6-8], i ovaj su put primijenjene identične metode. Podaci su najprije prikupljeni iz općih i enciklopedijskih izdanja s religijskim sadržajem [9-11], opće hagiografske

literature [12,15] i specijalnih bibliografskih djela o svecima zaštitnicima [1-3] te o sv. Franji i franjevcima [16-17].

REZULTATI

Nakon pregleda dostupne literature i sakupljenog materijala, za ovu je prigodu registrirano izdvojeno četrnaest svetaca i blaženika, čiji će osnovni hagiografski podaci s medicinskim reminiscencijama biti ukratko prikazani.

Franjo Asiški (1182.–1260.), utemeljitelj najbrojnijega kršćanskog reda franjevaca i jedan od najimpresivnijih ličnosti u povijesti Crkve. S povijesnomedicinskog motrišta, u njegovu je životu presudan bio događaj vezan za trošnu crkvu Sv. Damjana u rodnome Assisiju gdje je najprije pomogao gubavom prosjaku, a zatim obnovio crkvu koja će poslije postati matičnom kućom franjevačkih redovnica “siromašnih klarisa” koje je utemeljila sv. Klara. Nakon toga Franjo nastavlja obnavljati staru napuštenu

Vjerodostojan lik sv. Franje Asiškog. Franjevački samostan Isusovih jaslaca, Greccio, Italija

An authentic image of St. Francis of Assisi. Franciscan monastery of the Christmas Nativity, Greccio, Italy

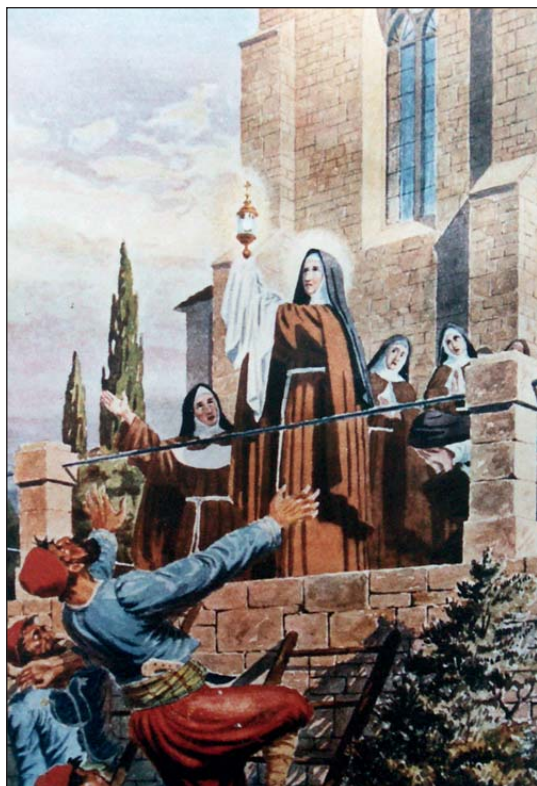
Giotto di Bondone(1267.–1337.): Liječenje čovjeka iz Ilerde. Iz ciklusa legenda o životu sv. Franje u gornjoj crkvi Sv. Franje u Assisiju.

Giotto di Bondone(1267–1337). The curing of a man from Ilerda. Saint Francis cycle in the Upper Church of San Francesco at Assisi.

benediktinsku crkvicu Sv. Mariju od Anđela – znamenitu Porcijunkulu u koju će se useliti s prvom grupom od dvanaestero subraće, koja će postati jezgrom novog reda. Nakon što je papa Inocent III. godine 1208. odobrio red, franjevci su se neobično brzo razmiljeli svijetom. Organizirani su u tri reda: prvi red čine mala braća, konventualci i kapucini, drugi klarise, dok trećem redu pripadaju odrasli ljudi koji živeći civilnim životom prihvaćaju i provode načela Franjinih Regula.

Sv. Franjo je za života bio krhka zdravlja. Patio je od želučanih smetnji, vodene bolesti, upornih glavobolja, smetnji vida pa mu se pobožni puk sa sličnim smetnjama obraća za pomoć. Zbog pomaganja oboljelima u vrijeme kužnih epidemija, nekada je bio cijenjen i kao zaštitnik od kuge.

Klara (1194.–1253.) se još kao djevojčica susrela s dvanaest godina starijim sv. Franjom i postala jednom od njegovih najoduševljenijih sljedbenica. U gotovo napuštenom samostanu Sv. Damjana u rodnom Assisiju s nekoliko je istomišljenica osnovala tzv. drugi franjevački red koji će po njoj biti nazvan “bosonoge klarise”, a namijenjen je ženama koje prihva-

Blaž Farčnik: Uzmak Saracena pred sv. Klarom, freska, 1923., crkva Sv. Franje, Zagreb

Blaž Farčnik: Saracen's retreat before St. Clare, fresco, 1923, the Church of St. Francis, Zagreb

ćaju načela sv. Franje. Uz duhovne aktivnosti i tjelesna odricanja, koje klarise provode u strogoj klauzuri, njihovo je glavno karitativno djelovanje usmjereno na zbrinjavanje i odgoj siromašnih djevojaka. Zbog mnogobrojnih čuda i čudesnih ozdravljenja koja joj se pripisuju, već je za života postala vrlo omiljenom u puku koji ju stoga zaziva u brojnim teškim situacijama i bolestima. Njezina je glavna "specijalnost" zaštita vida i očiju. Slijedom onomastičke asocijacija (*Clara = Jasna*). Suvremenici su je opisivali kao "siroticu iz Assisija koja je plijenila jasnim pogledom". Smatra se i pomoćnicom pri mucanju zbog čudesna ozdravljenja redovnice koja je imala teškoća s time.

Anton Padovanski (1195.–1232.), zacijelo jedan od najpopularnijih, ako ne i najpopularniji kršćanski svetac, najprije studira teološke znanosti u rodnom Lisabonu i pristupa augustincima, ali u 25. godini stupa u red siromašne male braće sv. Franje Asiškog. Kreće na brojna misionarska putovanja koja zbog narušena zdravlja mora prekinuti te se posvećuje poučavanju mladih franjevacu u Bologni, Montpellieru i Toulousu, da bi

Nepoznati slikar, XVIII. st. Čudo s odsječenom nogom. Iz ciklusa Čudesa sv. Antona Padovanskog, crkva Sv. Jurja, Buzet

Anonymous, 18th century. Miracle with a severed leg. From Miracles Performed by St Anthony of Padua, the Church of St George, Buzet (Croatia).

na kraju, kao najslavniji promicatelj vjere, dospio u sudbonosnu mu Padovu. O slavi padovanskog sveca, stečenoj za života, možda najrječitije govori podatak da je već godinu dana nakon smrti proglašen svecem.

Slijedom najčešćega ikonografskog prikaza sveca s djetetom Isusom, postao je glavni zaštitnik male djece, majki, roditelja i nerotkinja. Zaštitnikom pak od groznice i vodene bolesti postao je jer je i sam od toga bolovao.

Oton iz Pule (1200.–1241.). Pouzdano se zna da je živio u Puli u prvoj polovici XIII. stoljeća te da je bio jedan od prvih sinova sv. Franje Asiškog koji su, negdje u to doba, stigli u Istru. Predaja mu, osim “slave po izvanrednoj dobroti i savršenoj kreposti”, pripisuje i četrnaest čudesnih ozdravljenja koja se poslije potanko opisuju u djelima nekoliko crkvenih kroničara. Prema njima, proizlazi da je, zahvaljujući svojim taumaturškim sposobnostima, bl. Oton iscijelio šest bolesnika koji su bolovali od oduzetosti, po dva od sljepoće i deformiranosti usta te po jednog od grlobolje, nijemosti, slomljenih kostiju nakon pada i jednog uznemirenog od zloduha. Neka od tih čudesa blaženik je učinio za života, a druga, kao i mnoga nezabilježena, nastavila su se događati na njegovu grobu. Premda nije službeno beatificiran ni kanoniziran, Crkva ipak dopušta njegovo slavljenje kao blaženog.

Elizabeta Ugarska (1207.–1231.) rođena je u obitelji ugarskoga kralja Andrije II. koji ju već u četvrtoj godini zaručuje za Ludviga IV., sina landgrofa od Thuringije, u četrnaestoj postaje nevjesta, u petnaestoj majka, u dvadesetoj udovica koja će zatim s nepunih dvadeset i četiri godine završiti ovozemaljski život, a četiri godine poslije biti proglašena svetom... Uz nesreće i intrige koje su je pratile tijekom kratka života, u puku je ostala zapamćena kao milosrdna plemkinja koja je veći dio života posvetila brizi za bolesne, stare i napuštene siromahe. Zaštitnicom od bolesti zuba postala je asocijacijom na hranu koju je “otkidala od svojih usta (zubi)” da bi je dala potrebnijima.

Ruža Viterbska (1234.–1252.). Prema legendi, već od treće godine uz nju se vežu neobjašnjivi događaji uz koje je često doživljavala neobična viđenja. U ranoj mladosti pristupa trećoretkama sv. Franje, a zatim se povlači u samostan i uskoro umire u osamnaestoj godini. Prema predaji, nakon njezine smrti u gradu i okolici dogodilo se više čuda i čudesnih ozdravljenja koja su joj pripisana. Za zaštitnicu od pelagre izabrana je nakon što je čudom ozdravila od neke “teške bolesti s kožnim promjenama” nalik na pelagru, a što je zapravo bila posljedica isposničkoga gladovanja.

Sv. Elizabeta Ugarska dijeli kruh siromasima i bogaljima. Slika nepoznatog autora iz XV. st., Muzej Wallraf, Köln

St. Elizabeth of Hungary giving out bread to the poor and the crippled. 15th century painting by anonymous author. Wallraf Museum, Cologne.

Fra Pavao Reble: Sv. Bernardin
Sijenski, oko 1736.,
polikromirano i pozlaćeno drvo,
franjevačka crkva Sv. Nikole,
Čakovec

*Fra Pavao Reble: St. Bernardine of
Sienna, around 1736; gilded and
polychromated wood. Franciscan
church of St. Nicholas, Čakovec
(Croatia).*

Bernardin Sijenski (1380.–1444.). Osim po izvrsnoj naobrazbi i asketskom životu, u rodnome gradu došao je na glas tijekom epidemije kuge 1400., kada je mjesecima nesebično pomagao sugrađanima i pritom sam obolio. Nakon sretnog ozdravljenja, razdijelio je sav imetak i stupio u Franjevački red. Putujući Italijom kao vrstan propovjednik i mirotvorac, stekao je velik ugled, podjednako među svećenstvom i među pukom.

Premda je prebolio kugu liječeći kužne bolesnike, nakon smrti je, na osnovi nekoliko čudesnih izlječenja koje mu se pripisuju, uvršten samo među zaštitnike od promuklosti i grudobolja te zaštitnikom dojilja.

Didak (1400.–1463) potječe iz Andaluzije u Španjolskoj. Provevši nekoliko mladenačkih godina u pustinjačkome životu, stupa među franjevce i nastavlja s isposničkim životom koje će ga uskoro dovesti na glas svetosti. Bio je misionar na Kanarskim otocima, gvardijan u samostanu

Fuerteventura, hodočasti u Rim gdje ostaje neko vrijeme dvoreći bolesnike. Zahvaljujući posebnoj božanskoj nadarenosti i svetome nadahnuću, koje mu pobožni puk još za života pripisuje, Didak postaje jednim od najpoznatijih karizmatika svoga doba, uza što se, razumljivo, nadovezuju i prateće legende. Njeguje, liječi, hrani pomaže nebrojene bolesnike, iscjeljuje slijepce, oživljuje utopljenika, tješi i hrabri prestrašene.

Marko Montegaleški (1425.–1490.). Po završetku studija medicine u Bologni, oženio se i uspješno započeo karijeru. No spoznavši da mu nije predodređena budućnost ni liječnika ni supruga, već život posvećen Bogu, sporazumno se sa ženom oboje opredjeljuju za duhovni život. Marko pristupa franjevcima opservantima, a supruga klarisama. O njegovu daljnjem životu malo se zna. Tek iz jednoga šturog zapisa saznajemo da je ...”uz razdiruće bolove u grlu, odbijajući bilo kakvo liječenje, umro u Piacenzi 1490”. Zbog tog će razloga postati zaštitnikom bolesti grla.

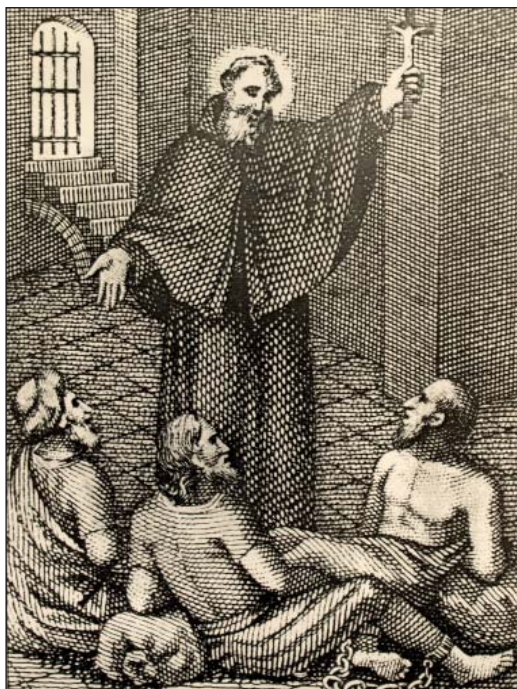

J. Rossi: Sv. Didak oživljuje utopljenog dječaka, oltarna slika, 19. st., crkva Navještenja B. D. Marije u franjevačkom samostanu na otočiću Košljunu kraj Punta na otoku Krku

J. Rossi: St. Didacus resuscitates a drowned boy. 19th century altarpiece. Church of the Annunciation of the Holy Virgin Mary in a Franciscan monastery on the islet of Košljun near Punta, Island of Krk (Croatia).

Sv. Josip Leoneški pruža duhovnu pomoć zatočenim kršćanima u Carigradu, crtež iz popularnog tiska, 19. st.

St. Joseph of Leonessa gives spiritual aid to incarcerated Christians in Constantinople. 19th century drawing from popular press.

Josip Leoneški (1536.–1612). Sa sedamnaest godina pristupa kapucinima. Misionareći, neko vrijeme boravi u Carigrad radi pružanja duhovne pomoći zatočenim kršćanima, pri čemu i sam biva okrutno kažnjavan. Vraća se u domovinu gdje djeluje među siromašnim pukom koji ga pamti po nebrojenim dobročinstvima. Uz to, bolovao je od čestih groznica s glavoboljama, a po tijelu je imao otvorene rane od pokorničkog mučenja i bičevanja, koje nikako nisu zarastale. Hrabro podnoseći bolove i operativne zahvate, postao je uzorom bolesnicima od neizlječivih bolesti, posebno oboljelima od raka.

Ivan Josip od sv. Križa (1654.–1734.) rođen je na otoku Ischia u Italiji. Djelujući među franjevcima, ostao je zapamćen kao provincijal novoga franjevačkog ogranka i neumoran zagovornik milosrđa na korist siromašnih i potrebitih. Za zaštitnika od moždane kapi izabran je zbog moždanog udara od kojeg je preminuo u dubokoj starosti.

Egidije Marija od sv. Josipa (1729.–1812). Znameniti franjevac iz Taranta u južnoj Italiji. Među zaštitnike od bronhalne astme uvršten je zbog toga što je za života, među inim, patio od čestih napadaja gušenja i

Ambroz Testen: Sv. Ivan od Križa, ulje na lesonitu, franjevački samostan sv. Eufemije, Kampor, Rab

Ambroz Testen: St. John of the Cross. Oil on hardboard. Franciscan monastery of St. Euphemia, Kampor, Rab (Croatia).

teškog disanja. Budući da se bavio izradom konopca, vjerojatno je bolovao od bisinoze, tj. plućne bolesti koja nastaje taloženjem sitnih končanih čestica u plućnim alveolama. Zaziva ga se još i kod vodene bolesti pa valja pretpostaviti da je bolovao i od te bolesti.

Franjo Marija iz Camporossa (1804.–1866.). Talijanski kapucin koji je četrdeset godina bio neumorni tješitelj, savjetnik i učitelj nebrojenim nesretnicima. Liječeći oboljele za vrijeme epidemije kolere 1866. u Genovi, i sam je obolio i umro. Vjerujući da je njegovom žrtvom prestala epidemija, nemalo zatim proglašen je zaštitnikom od kolere.

Leopold Mandić (1866.–1942.), hrvatski kapucin rodom iz Herceg Novog, sa šesnaest je godina stupio u kapucinsko sjemenište u Udinama, nakon čega studira filozofiju u Padovi i bogosloviju u Veneciji. Najprije boravi u nekoliko samostana Venecijanske provincije, zatim u Zadru, Koprnu, nakratko u Rijeci i na kraju biva premješten u Padovu gdje je idućih četrdeset godina, ispovijedajući i po 12 sati na dan, primio na tisuće pokornika i bolesnika. Uz to, trajno su sačuvana svjedočenja o nebrojenim ozdravljenjima što su ih bolesnici pripisali zagovoru oca Leopolda za nje-

Bijeli kamen s uklesanim likom sv. Leopolda Mandića i porukom “Il Signore e medico e medicina” (Gospodin je liječnik i lijek), postavljen pred ulazom u njegovo svetište u Padovi.

White stone with the facial relief of St Leopold Mandić and a caption “Il Signore e’ medico e medicina” (The Lord is the Doctor and the Cure) at the entrance to St. Mandić’s shrine in Padua.

gova života i nakon njegove smrti. Tako je, premda fizički hendikepiran i teško pokretan, snagom volje i upornosti postao jedan od najkarizmatičnijih ispovjednika ne samo u Padovi i Italiji, već i u domovini koju je trajno zadržao u srcu.

UMJESTO RASPRAVE I ZAKLJUČKA

Nakon kratkih izdvojenih hagiografskih prikaza četrnaest svetaca koji se štiju kao zaštitnici raznih bolesti, tu ćemo skupinu pokušati analizirati s još nekoliko različitih motrišta. Gledano prema spolu, muškaraca je znatno više: 11 (78,5 posto) naprama tri žene (21,5 posto), što neznatno odstupa od omjera među ostalim svecima i sveticama, pri čemu su muškarci zastupljeni u oko 70 posto, a žene u oko 30 posto slučajeva.

Kronološki gledano, u XII. i XIII. stoljeću živjela su po tri sveca, a zatim u svakom idućem stoljeću barem jedan. Zanimljivo je spomenuti da su tri najstarija među njima, sv. Franjo, sv. Klara i sv. Anton Padovanski, ujedno i najpopularnija sveca. Svi su, osim sv. Didaka koji je živio u Andaluziji, djelovali u Italiji. Kao kuriozitet valja istaknuti da su dva najpoznatija padovanska sveca, sv. Anton Padovanski i Leopold Mandić, podrijetlom iz

Portugala, odnosno Hrvatske. Za Otona iz Pule znamo samo da je podrijetlom iz Istre, ali ne i narodnost.

Što se tiče razloga odabira "specijalizacije", situacija je vrlo šarolika tako da su zastupljeni gotovo svi razlozi osim torture, što će reći da su pojedinci bolovali od određenih bolesti i hrabro ih podnosili, pa čak i ozdravili, drugi su se istaknuli u liječenju i pomaganju oboljelima, treći put je u igri onomastička asocijacija, a katkad se ne može naći racionalno objašnjenje. Budući da je nerijetko riječ o iznimno snažnim ličnostima, neki su od njih i višestruki zaštitnici, a poneki su doživljavani kao taumaturzi i karizmatici.

Ne ulazeći u moguće dublje medicinske, religijske, psihosocijalne i ine analize, u zaključku ovog, tek fragmentarnog, prikaza ostaje nada da je prikaz uspio potaknuti čitatelja na razmišljanje o još jednoj specifičnoj misiji koju su sv. Franjo Asiški i njegovi sljedbenici izvršili tijekom proteklih 800 godina.

LITERATURA

1. Frey EF. Saints in medical history. *Clio Medica* 1979; 14: 35-70.
2. Škrobonja A. Sveti zaštitnici od bolesti: Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 2004.
3. Patron Saints. URL: <<http://www.catholic-forum.com/saints>>.
4. Sterpelone. I santi e la medicina - medici, taumaturghi, protettori. Cinisello Balsamo: Edizioni San Paolo, 1994., str. 13-175.
5. Franco P. "I medici Santi" nella storia e nella leggenda. Pescara: Editrice Italica, 1980.
6. Škrobonja A, Muzur A, Čulina T. The cult of St. Lucia, patroness of the eyes: some examples from Croatian ethnomedical tradition - In occasion of 1700 years from her martyrdom. *Int Ophthalmol* 2004;25:37-41.
7. Muzur A, Škrobonja A, Rotshild V, Škrobonja A. Jr. Saints- Protectors From Snake Bite - A short overview and a tentative analysis. *J Religion Health* 2005;44:31-8.
8. Škrobonja A, Muzur A, Jurdana S. Cult of St Blasius, patron saint of throat sufferers and of otolaryngologists, in Croatia. In *J Pediatr Otorhinolaryngol* 2005 Mar; 69(3)301-4.
9. Badurina A. ur. Leksikon ikonografije, liturgije i simbolike zapadnog kršćanstva. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1990.
10. Glazier M, Helwig M.K. ur. Moderna katolička enciklopedija. Split: Laus, 1998.

11. Rebić A ur. Opći religijski leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 1998.
12. Bibliotheca Sanctorum, 12 voll. Roma: Università Lateranense; 1961.-1970.
13. Lazarini P Il libro dei Santi. Padova: Edizioni Messagero di San Antonio. 1993.
14. Catholic online saints index. URL: <<http://www.catholic.org/saints/stsindex.html>>. 15. Ökumenisches Heiligenlexikon. URL: <<http://heiligenlexikon.de/Biographien.htm>>.
16. Badurina A, Grgić M. Franjo Asiški; Franjevci. U: Leksikon ikonografije, liturgike i simbolike zapadnog kršćnstva. Zagreb: Kršćanska sadašnjost, 1990., str. 232-4.
17. Gamboso V. St. Anthony of Padua - short biography. Padova: Edizioni Messagero; 1988.

SAŽETAK

U prikazu se uvodno podsjeća na fenomen svetaca kojima se u kršćanskoj tradiciji pridaje zaštitnička svojstva vezana uz pojedine bolesti. Slijedi kraći prikaz života sv. Franje Asiškog i trinaest njegovih sljedbenika – svetaca koji su se posebno istaknuli pomažući bolesnima te su u kršćanskoj pobožnosti zaživjeli i kao zaštitnici od određenih bolesti. Uz Franju Asiškog, to su Anton Padovanski, Klara, Oton iz Pule, Elizabeta Ugarska, Ruža Viterbska, Bernardin Sienski, Didak, Marko Montegaleški, Josip Leoneški, Josip Ivan od Križa, Egidije Marija od sv. Josipa, Franjo Marija iz Camporossa i Leopold Mandić. Uz osnovne hagiografske podatke, za svakog je sveca objašnjena veza s pojedinim bolestima i način razvoja specifičnog kulta zaštitništva.

Ključne riječi: povijest medicine, XII.–XX. stoljeće, religija i medicina, sveci – zaštitnici, franjevci